

Loahppadokumeanta

Nubbi sáme-parlamentarihkarkonferánsa Roavvenjárggas golggotmánu 28. b. 2008

Nubbi sáme-parlamentarihkarkonferánsa, vuodđuduvvon Suoma, Norgga ja Ruota sámedikkiid áirasiin ja mas oassálastet Ruošša beale sámiid ovddasteaddjit, čoahkkanan Roavvenjárgii golggotmánu 28. b. 2008:

Guorrasit ollislaččat dan vuosttaš sáme-parlamentarihkarkonferánsa julggaštussii, Johkamohki-julggaštussii, ja deattuhit man deatalaš lea dat mii biddjojjuvui vuodđun dan julggaštusas,

Deattuhit ahte stáhtain lea ovddasvástádus implementeret ON eamiálbmotjulggaštusa, ja čujuhit seammás ahte mis sámi parlamentarihkariin ja sámedikkiin lea ovddasvástádus fuolahit ahte eamiálbmotjulggaštusa mearrádušat geavahuvvojit ja čuvvojuvvojit,

Muittuhit stáhtaid gos sámit ássat ahte ain gávdnojit ollu álbmotrievttálaš geatnegasvuodát mat eai leat doarvái bures ollašuhthuvvon, ja ahte bargu fuolahit dan ahte geatnegasvuodát doahttaluvvojit stáhtaid bealis berre vuoruhuvvot,

Deattuhit ahte mii sámit leat okta álbmot, danne go mis lea oktasaš historjá, kultuvra, giella ja eatnamat, ja ahte riikarájít eai galgga rihkkut min oktavuodá;

Julggaštit ovttaoaivilvuodá čuovvovačča hárrái:

1. Sámiin álbmogin lea ON 1966 konvenšuvnna vuosttaš artihkkala mielde mii guoská iešmearridanvuoigatvuhtii riekti mearridit sin politihkalaš dili, ovdánahttit sin ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdáneami ja ráđđet sin iežaset luondduriggodagaid ja gávdnosiid, ja eai man ge dihte galgga vuoigatvuodát resurssaide mat leat dárbbaslaččat sin birgenláhkái váldot sis eret.

Sámiid galgá guldalit ja sii galget beassat searvat mearrádušproseassaide áššiin mat váikkuhit sámiide njuolga, ja stáhtat galget ovdalgihtii addit dieđu buot

daid doaibmabijuid birra mat gusket sámiide ja maidda sámit galget leat miehtan.

2. Árbediehtu lea dehálaš oassi sámi kultuvrras ja identitehtas. Sámiin lea riekti bisuhit, suddjet ja ovdánahttit iežaset kulturárbbi, árbedieđuid ja kultuvrralaš ovdanbuktimiid gullelaš duogášvuoigatvuođiguin.

Stáhtat galget ovttasráđiid sámiiguin čadáhít ávkkálaš doaibmabijuid mat váikkuhit ahte dat vuoigatvuođat dohkkehuvvojit ja daid doaimmaheapmi suddjejuvvo.

Árbevirolaš sámi symbolaid ii galgga leat lobálaš geavahit sámiid mieđiheami haga, ja dat galget duššefal geavahuvvot dakkár ulbmiliidda maid sámit ieža dohkkehit.

3. Sámit leat ollu sohka buolvvaid eallán luonddus ja viežžan das birgejumi ja sis lea erenoamáš gelbbolašvuohta luonddusuodjaleamis ja geavaheamis. Sámiid árbediehtu mielddisbuktá iešalddis nana ceavzilis ovddideami. Sámiid erenoamáš oktavuoha lundui siskkilda sihke geatnegasvuođa ja ovddasvástádusa váldit dárbašlaččat vuhti birrasa ja resurssaid ja dasto gaskkustit árbedieđuid boahttelaš sohka buolvvaide.
4. Vuoigatvuohta seailudit, geavahit ja ovdánahttit iežas giela lea vuodđoolmmošvuoigatvuohta. Sámiin lea vuoigatvuohta geavahit ja gulahallat iežaset gielain. Sámit ieža sámedikkiid bokte galget hálddašit sáme giela. Stáhtat fertejit ollašuttit sin nátionála ja riikkaidgaskasaš geatnegasvuođaid sáme giela ektui.
5. Sámi mánáin ja nuorain lea riekti hupmat ja oahppat iežaset giela, doaimmahit iežaset kultuvrra ja ovddidit iežaset identitehta. Stáhtat ja sámedikkiit fertejit ovttasráđiid ásahit čoahkkananbáikkiid mánáide ja nuoraide, nugo organisašuvnnaid ja neahttačoahkkananbáikkiid, maiddái rastá riikarájiid. Sámi mánáin ja nuorain lea riekti oažžut dievaslaš dearvvašvuođa- ja sosiálfálaldaga mas lea vuodđun sin iežaset giella ja kultuvra, ja mii vuhtiiváldá sin čearddalaš, kultuvrralaš, gielalaš ja osku duogáža doarjun- ja veahkkedoaimbajuid bokte. Sámedikkiit áigot ovtta stáhtaiguin čuoovolit Suoma, Norgga ja Ruota mánáidáittardeddiid oktasaš davviriikkalaš raportta hástalusaid. Stáhtat fertejit ollislaččat deavdit daid vuoigatvuođaid mat sámi mánáin ja nuorain leat nátionála rievtti ja riikkaidgaskasaš rievttálaš dási mielde.
6. Sámedikkiin lea geatnegasvuohta doahttalit ahte ii oktage galgga vealahuvvot sohka beliid, seksuálalaš soju dahje čearddalašvuođa dihte. Sámi nissoniin ja dievdduin galget leat seammalágan vejolašvuođat, vuoigatvuođat ja

geatnegasvuodát buot servodatsurggiin. Nissoniin ja dievdduin galget leat seamma vejolašvuodát oassálastit mearrideaddji orgánain ja váikkuhit viidásit ovttasbarggu buot servodatsurggiin.

7. Stáhtat fertejit identifiseret ja dohkkehit sámiid eaiggáduššan ja-geavahanvuoigatvuodaid iežaset eatnamiidda. Sámi eatnamiid duohtadeapmi ii galgga dáhpáhuvvat ovdal go sámit geat gullet dan guvlui leat ovdalgihtii ožžon dieđu ja miehtan dasa. Sámit galget oažžut eatnamiid buhtadussan dahje eará buhtadusa go sin eatnamiid duohtadit. Buhtadus ferte siskkildit boahttevaš buolvaid vuoigatvuodaid. Stáhtat galget addit ruovttoluot ta eatnamiid maid leat geavahan go leat geargan daiguin. Stáhtat galget dohkkehit sámiid rievtti oažžut oasi ávkástallanárvvus go vižžet minerálaid dahje riggodagaid eatnama vuolde, ja vuoigatvuoda eará resurssaide maid stáhtat oamastit dakkár guovlluin gos sámit orrot dahje geavahit. Sámi báikkálaš servodagaid ferte ráhkkanahhtit vai dat sáhttet dustet hástalusaid mat čuvvot sin guovlluid resursaávkašuvvamis.
8. Sámedikkít konstaterejit ahte eai ovttagé stáhtas gos sámit ássét leat ortnegat mat siskkildivččé sámedikkiid bargui bušeahttarámmaiguin ja ruhtademiiguin sámi ulbmiliid várás ja sámedikkiid iežaset vuoruhemiid duohtandahkama várás. Sámedikkít čujuhit ahte iešmearridanvuoigatvuohta, iešvuoruhanvuoigatvuohta ja konsulterenvuoigatvuohta doaibmabijuid hárrái main sáhtta leat njuolga mearkkašupmi sámiide eamiálbmogin, leat guovddáš álbmotriekteprinsihpat. Dáid prinsihpaid fertejit stáhtat dohkkehit ja doahhtalit, maiddá bušeahttamearrideamis ja sámi ulbmiliid ruhtadearnis.
9. Sámedikkít deattuhit ahte davviriikkálaš sámekonvenšuvnna lea stuorra mearkkašupmi sámi servodatovddideapmái, ja konstaterejit fuolastumiin ahte lea čuožžilan eahpesihkarvuohta šiehtadusa čuoovvoleame ektui maid ministarat geain lea ovddasvástádus sámi áššiin ja sámedikkiid presideanttat sohpe, geahča beavdegirjji, beaiváduvvon skábmamánu 14. b. 2007. Sámedikkít čujuhit seammás dan positiivvalaš bargui maid buot stáhtat dahke oažžut ON eamiálbmotjulggastusa mearriduvvot. Sámedikkít ávžžuhit ministariid geain lea ovddasvástádus sámi áššiin ja sámedikkiid presideanttaid jođáneamos lági mielde joatkit davviriikkálaš konvenšuvnna proseassain dainna lágiin ahte čuoovvolit 2007 skábmamánu šiehtadusa.
10. Sámedikkít ávžžuhit stáhtaid ovttas sámedikkiiguin álggahit davviriikkálaš sámi soahpamuša doaibmabiju stáhtaid gaskasaš ovttasbargočovdosiin, mii guoská buot sámiide. Sámedikkít ávžžuhit stáhtaid našuvnnalaš čovdosiidda ILO 169 – soahpamuša vuoiŋgas ja ávžžuha Suoma ja Ruota ratifiseret dán soahpamuša.

Suomas, Norggas ja Ruotas lea earenoamáš ovddasvástádus ahte sámegiella seailu ja ovddiduvvo ealli giellan maddái olggobealde sámi guovlluid. Sámedikkit ávžžuhit guoskevaš stáhtaid, ahte sámi guvlu šaddá allaoahppanbiras vai sámi nuorain lea vejolašvuhta šaddat sámegiela áššedovdin.
